

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра германської і фіно-угорської філології

КУРСОВА РОБОТА

зі зіставного мовознавства

на тему: Морфологічна структура іменника в англійській та українській мовах

Студентки 3 курсу групи Па 08-21
Факультету германської філології і перекладу
Напряму підготовки 035 “Філологія”
Спеціальності Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
Буднік Поліни Володимирівни
Керівник **Субота С.В.**,
кандидат філологічних наук, доцент

Національна шкала _____
Кількість балів: ____ Оцінка: ЄКТС _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Київ – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ ІМЕННИКІВ.....	5
1.1. Іменник як один з основних лексико-граматичних класів слів.....	5
1.2. Поняття морфеми та морфологічної структури слова.....	6
1.3. Види морфем.....	6
Висновки до Розділу 1.....	8
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОРФОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ ІМЕННИКІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	9
2.1. Особливості морфологічної будови іменників в англійській мові.....	9
2.2. Особливості морфологічної будови іменників в українській мові.....	10
Висновки до Розділу 2.....	11
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	13
РЕЗЮМЕ.....	15
Список використаних джерел.....	16
ДОДАТКИ.....	18

ВСТУП

Мова – це складна система, яка складається з різних рівнів організації, включаючи фонетичний, морфологічний, синтаксичний та семантичний. Один із найважливіших розділів мовознавства – це морфологія, яка вивчає структуру слова та його складові частини. В рамках морфології особливої уваги заслуговує іменник – основна частина мови, що відіграє важливу роль у створенні смислового та граматичного зв'язку в мовленні.

Актуальність вивчення морфологічної структури іменника в англійській та українській мовах полягає в необхідності кращого розуміння принципів функціонування цих мов. Порівняльний аналіз морфологічних особливостей іменника дозволяє виявити спільні та відмінні риси цих мов. Вивчення морфологічної структури іменника в англійській та українській мовах є важливим кроком у поглибленому розумінні мови як складної системи.

Об'єктом дослідження є морфологічна структура іменників в англійській та українській мовах.

Предметом дослідження є спільні та відмінні риси морфологічної структури іменника англійської та української мов.

Метою даної курсової роботи є проведення порівняльного аналізу морфологічної структури іменника в англійській та українській мовах. Для досягнення цієї мети були сформульовані наступні **завдання**:

1. Вивчення основних морфологічних характеристик іменника в англійській та українській мовах, таких як різновиди іменників, способи їх утворення тощо.
2. Порівняльний аналіз морфологічної структури іменника в обох мовах, зокрема виявлення спільних та відмінних рис.
3. Вивчення способів словотворення та утворення іменників у англійській та українській мовах.

Для виконання цих завдань було використано комплексну **методику дослідження**, що передбачала використання аналізу наукової літератури по

тематиці дослідження, а також елементи кількісного та порівняльного аналізу мовного матеріалу.

Матеріал дослідження. Для відбору матеріалу дослідження було використано метод механічної вибірки з лексикографічних джерел української та англійської мов. Всього було проаналізовано 60 українських та 60 англійських іменників з кожної 10 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ ІМЕННИКІВ

1.1. Іменник як один з основних лексико-граматичних класів слів

Іменник є одним з фундаментальних лексико-граматичних класів слів у багатьох мовах світу, включаючи англійську та українську. Іменники є необхідною складовою мови, оскільки вони дозволяють нам називати та узагальнювати різноманітні об'єкти та концепції. Вони формують базову лексичну основу мовлення та допомагають у створенні зв'язного тексту. Крім того, іменники служать основою для формування фраз, речень та текстів.

Іменник є самостійною частиною мови і може виконувати різноманітні функції у реченні, такі як підмет, додаток, означення, прямий або непрямий додаток тощо.

Іменники відіграють ключову роль у мовленні, оскільки вони забезпечують можливість мислити предметно. Іменники називають не лише конкретні предмети навколишньої дійсності, їх сукупність, їх складові частини, явища, якості, ідеї і тд., а також дії та назви стану.

Основними граматичними ознаками іменників є наявність таких категорій:

1. Категорія роду. В українській мові кожний іменник належить до чоловічого, жіночого або середнього роду.
2. Категорія відмінка. Відмінок є граматичною формою, за допомогою якої виражається відношення іменника до інших членів словосполучення чи речення.
3. Категорія числа. Варто зазначити, що у сучасній англійській мові вона є єдиною морфологічною категорією іменника. Категорія числа в обох мовах здебільшого реалізується шляхом відповідних флексій, тобто синтетичним способом.

Отже, іменник є необхідною та невід'ємною частиною мови. Його класифікують за такими ознаками як рід, відмінок та число. Вивчення цих ключових категорій є важливим кроком у розумінні іменника та його функціонування.

1.2. Поняття морфем та морфологічної структури слова

Морфологія – це розділ граматики, який вивчає внутрішню структуру слів і те, як вони утворюються. Морфологія охоплює виключно ті граматичні явища, які не виходять за межі слова.

Морфема - це найменша значуща частина мови, яка несе в собі певне значення або граматичну функцію. Вона є основною одиницею морфологічного аналізу мови і може бути як самостійним словом, так і частиною слова. Морфема є неподільною на більш прості одиниці, що мають ті самі властивості. Морфемі класифікуються на кореневі та службові (афікси та закінчення).

Морфологічна структура слова визначається морфемною будовою, тобто сукупністю морфем, які утворюють це слово. У морфологічній структурі можуть бути розрізнені корені, афікси та закінчення.

Морфемі взаємодіють одна з одною для формування слів різного значення та граматичної структури. Вивчення морфем та їхнього взаємозв'язку допомагає розуміти, як слова будуються, як вони змінюють свої значення та граматичні форми. Морфологічний аналіз слів дозволяє розкрити їхню внутрішню структуру та дослідити закономірності їхнього утворення та зміни.

1.3. Види морфем

Морфемі, як найменші значущі одиниці мови, можуть бути класифіковані за різними ознаками. За основною класифікацією, морфемі поділяються на сегментні та несегментні, ті ж у свою чергу поділяються

також на підкласи. Сегментними є ті морфеми, що виділяються шляхом членування слова. До сегментних морфем відносяться:

1. Корені, або кореневі морфеми. Ці морфеми є основою слова та мають самостійне значення. Корені є базовими будівельними блоками слів, а також є носіями їх лексичного значення, тож кореневі морфеми неодмінно присутні у кожному слові. Іноді слово складається з двох або більше коренів. Кількість коренів у мові необмежена. Наприклад, bicycle, cyclone, encyclopedia.

2. Афікси, або службові морфеми. Афікси приєднуються до кореня слова та змінюють або доповнюють його лексичне значення. Залежно від своєї позиції щодо кореня афікси поділяють на:

- Префікс, що додається до слова перед коренем. Наприклад, перечитати, антигерой; co-worker, internationality.
- Суфікс, що знаходиться у слові між його коренем та закінченням. Наприклад, піаніст, велетень; florist, difference.
- Інтерфікс, що додається між двома коренями одного складного слова, щоб утворити між ними зв'язок. Наприклад, соняшник, enlightening.
- Інфікс, що додається до слова у його корінь. Характерне явище для давніх індоєвропейських мов.
- Постфікс включає у себе суфікси та флексії.
- Флексія, або закінчення, що знаходиться у кінці слова. Утворює нові граматичні форми, так як виражає синтаксичні відношення між словами. Наприклад, весн-а, весн-і, весн-ою; a sake – sake-s.
- Циркумфікси, що є перерваним афіксом та додається всередину кореня.
- Трансфікс, перерваний афікс, що вставляється до перерваного кореня. Трансфікси наявні в арабській мові. (Кочерган, 2001, р. 277)

У свою чергу афікси також поділяються на словотворчі або формотворчі.

Якщо словотворчі слугують для формування нових слів у мові та мовленні, то формотворчі утворюють нові форми того самого слова для граматичного зв'язку речення.

Розуміння різних видів морфем допомагає розуміти та аналізувати структуру слів та їх функції в мовленні.

Висновки до Розділу 1

Підсумовуючи, у цьому розділі було розглянуто основні поняття іменника, як одного з основних лексико-граматичних класів слів, морфеми та морфологічної структури слова. В ході дослідження теоретичних джерел було встановлено, що морфема є найменшою значущою одиницею мови, що несе в собі певне значення або граматичну функцію. Було виділено основні види морфем за їхніми функціями в мові. Окрім цього, було з'ясовано, що сегментні морфеми поділяються на корені та афікси. Розуміння важливості іменника у мовній системі та різних видів морфем допомагає в аналізі структури слів та їх функцій у мовленні. Поглиблене вивчення понять морфеми та морфологічної структури слова є ключовим для розуміння морфології мови та її особливостей, а також допомагає у подальшому аналізі морфологічної структури іменників на основі їх складових морфем.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОРФОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ ІМЕННИКІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

2.1. Особливості морфологічної будови іменників в англійській мові

Особливості морфологічної будови іменників в англійській мові досліджуються через різні способи їх утворення. Користуючись даними з Додатку 1, було проведено аналіз та виявлено, що іменники можуть формуватися наступними способами:

1. Суфіксальний спосіб словотворення. Можемо прослідкувати, як приєднуючи суфікс до основи слова, утворюється іменник, що може:
 - вказувати на того, хто виконує певну дію; професію або рід діяльності. Наприклад: to erase – eraser, to jump – jumper, to keep – keeper, to watch – watcher, banker, newcomer.
 - означати певні абстрактні поняття та напрямки у мистецтві, політиці, науці. Наприклад: judaism, verbalism.
 - називати властивість, явище, процес чи якість. Наприклад: gradation, imputation, exception, omission.
 - описувати стан чи властивість. Суфікс, що утворює з іменника прикметник. Наприклад: humane – humaness, late – lateness, cold-coldness, lame – lameness.
 - вказувати на певне абстрактне явище. Наприклад: grievance, importance, solvency.
 - надавати значення дії або результату дії та утворюється від дієслова. Наприклад: to abase – abasement, to renounce – renouncement.
2. Префіксальний спосіб словотворення. Шляхом приєднання префіксу до основи можемо отримати:
 - Заперечну форму іменника. Наприклад: sane – insane.
 - Іменники, що називають стан після чогось завершеного. Наприклад: postgraduate – той, що закінчив університет.

- Іменники, що мають значення «колишній» чи «минулий». Наприклад: ex-wife.
- Іменники, що називають одиниці вимірювання. Наприклад: gram – kilogram.
- Іменники, що мають значення «сам». Наприклад: autobiography.
- Іменники, що набувають значення «штучний», «несправжній». Наприклад: pseudonym.
- Наукові терміни-іменники, що означають щось, що знаходиться понад чимось, за межами. Наприклад: ultrasound.

3. Суфіксально-префіксальний спосіб словотворення. Шляхом приєднання до основи слова і суфікса, і префіксу отримуємо наступні іменники: compensation, subdivision, impassibility, dispatcher, precursor.

4. Шляхом поєднання кількох вільних морфем.

Відсоткове обчислення отриманих результатів, що представлені у Додатку 1, дозволяє зробити висновки, що основним та найбільш продуктивним способом словотворення в англійській мові є суфіксальний. Саме за допомогою цього способу було утворено 40% відібраних слів. Іменники, що утворені префіксальним або суфіксально-префіксальним способом було виявлено в однаковій кількості, а саме - 16,67% на кожен категорію. Кількість простих слів, що містять у собі лише корінь становить 16,67%.

2.2. Особливості морфологічної будови іменників в українській мові

У процесі дослідження особливостей морфологічної будови іменників в українській мові, результати якого представлені у Додатку 2, було встановлено, що способи словотворення є ідентичними до англійських, проте відсоткове обчислення даних показало дещо інші результати. Так, наприклад, панівним та найпродуктивнішим способом словотворення теж виявився суфіксальний, оскільки саме за допомогою додавання суфіксів було утворено 38,33% слів серед відібраних 60-ти.

Серед можливих значень, що може надавати іменнику суфікс, виділимо наступні:

- Утворення назв професій, що позначають рід занять осіб жіночого роду. Наприклад, артист – артистка.
- Утворення абстрактних понять, що походять від дієслів. Наприклад: штовхатися – штовханина, жеребкувати – жеребкування, озброювати – озброєння, ділити – ділення тощо.
- Надання іменнику відтінків ласкавості. Наприклад, левеня.
- Надання іменнику відтінків зменшеності. Наприклад, кісточка.

23,33% слів було утворено за допомогою префіксально-суфіксального способу. Наприклад, відчуття, здійснення, розрахунок, підполковник, безбожництво тощо.

І в найменшій кількості було знайдено іменників, що утворені суто префіксальним способом, оскільки в сучасній українській мові присутні давні іменникові префікси, які з часом зрослися з коренем, перестали вживатися окремо та стали непродуктивними. Однак в українській мові часто використовуються іменникові префікси іншомовного походження (мікрофон, екстрасенс, ультразвук).

Висновки до Розділу 2

У другому розділі було проведено порівняльний аналіз відсоткового відношення кількості іменників утворених різними методами. У процесі аналізу було визначено суфіксальний, префіксальний та суфіксально-префіксальний способи словотворення в сучасній англійській та українській мові. Як виявилось, основним способом словотворення в обох мовах є суфіксальний. Так, серед 60 іменників англійської мови саме цей спосіб було застосовано у 40% прикладів, у той час як в українській таких іменників було 38,33%. Серед англійських іменників в однаковій кількості було виявлено такі, що утворені префіксальним або суфіксально-префіксальним способом. Окрім

цього, у процесі механічної вибірки було відібрано 16,67% слів, що містять лише корінь. Також було встановлено, що в українській мові продуктивним способом словотворення є суфіксально-префіксальний спосіб, оскільки 23,33% відібраних іменників містили у собі і суфікс, і префікс. Найменш продуктивним способом виявилась суфіксація, яка була наявна у 13,33% наведених прикладів. Іменників, що складаються лише з кореня було знайдено 25%.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Провівши дослідження на тему морфологічної будови іменника в українській та англійській мовах, спираючись на теоретичні джерела та практичний аналіз лексикографічних джерел української та англійської мов, можемо зробити наступні висновки:

1. Іменник є самостійною частиною мови та однією з найважливіших її складових, оскільки саме іменник є основою для формування фраз, речень та текстів, як в українській, так і в англійській мовах.

2. Для української мови характерна наявність морфологічної категорії роду, відмінка та числа, у той час як у сучасній англійській мові присутня лише категорія числа, що в обох мовах реалізується шляхом додавання відповідних флексій.

3. Розділ граматики, що вивчає структуру слова – морфологія. У процесі морфологічного аналізу слів, з'ясовується, що кожне складається із сукупності морфем, найменших значущих частин мови. Морфеми класифікують за різними ознаками, проте у нашому дослідженні була застосована класифікація, яка поділяє морфеми на сегментні та несегментні. Було з'ясовано, що залежно від своєї позиції у слові, морфеми можуть бути коренями, суфіксами, префіксами, інтерфіксами, інфіксами, постфіксами, флексіями, циркумфіксами та трансфіксами. Аналіз різних видів морфем допомагає у проведенні аналізу морфологічної структури іменників.

4. Практичний аналіз морфологічної структури іменників англійської та української мови показав, що суфіксація як засіб словотворення є значно поширенішою за префіксацію в обох мовах, оскільки власне кількість суфіксів переважає кількість префіксів. Також це відбувається через те, що суфікси змінюють граматичне значення іменника, можуть надавати йому емоційного забарвлення, як негативного, так і позитивного, можуть відносити новоутворені слова до іншої частини мови. У той час як шляхом додавання префіксу до основи ми не змінюємо його граматичного значення, а

лише надаємо основі нового значення. Однак префіксація є не менш продуктивним способом утворення іменників від усіх інших, представлених у дослідженні.

Отже, дослідження показало, що порівнювані англійська та українська мови мають свої продуктивні методи словотворення.

RÉSUMÉ / PEZIOME

Дослідження на тему "Морфологічна структура іменника в англійській та українській мовах" присвячене аналізу морфологічної структури іменника в порівнюваних мовах. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Перший розділ **"Теоретичні засади вивчення морфологічної структури іменників"** є теоретичним. У ньому пояснюється поняття іменника та його граматичних категорій, поняття морфологічної будови слова, морфеми та її основні класифікації.

Другий розділ **"Практичний аналіз морфологічної структури іменників в англійській та українській мовах"** є практичним дослідженням. У ньому представлено аналіз і порівняння морфологічної структури іменників обох мов на основі 120 відібраних іменників з англо-українського словника.

Ключові слова: іменник, морфема, морфологічна структура.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кочерган, М.П. (2006) *Основи зіставного мовознавства*. Київ: Академія.
2. Корунець, І.В. (2003). *Порівняльна типологія англійської та української мов*. Вінниця: Нова книга.
3. Зубков, М.Г. (2008) *Сучасний англо-український, українсько-англійський словник*. Київ: Клуб Сімейного дозвілля.
4. Горпинич, В.О. (2004). *Морфологія української мови*. Київ: Академія.
5. Кочерган, М.П. (2001). *Вступ до мовознавства*. Київ: Академія.
6. Харитонов, І.К. (1992). *Теоретична граматики сучасної англійської мови*. Ніжин: НДПІ.
7. Ніконова, В.Г. (2018) *Курс теоретичної граматики сучасної англійської мови : навч. посіб.* Вінниця: Нова книга.
8. Гладуш, Н.Ф. (2002) *Теоретична граматики англійської мови в таблицях і схемах*. Київ: Видавничий центр КНЛУ.
9. Березенко, В. М. (2010). *Порівняльна типологія англійської та української мов*. Київ: Видавничий центр КНЛУ.
- 10.Мороховська, Е. Я. (1993). *Основи граматики англійської мови: Теорія і практика*. Київ: Вища школа.
- 11.Вихованець, І.Р., Городенська, К.Г. (2004). *Теоретична морфологія української мови*. Київ: Пульсари.
12. Bauer, L. (2003). *Introducing linguistic morphology*. Edinburgh University Press.
- 13.Quirk, R. (2003). *A concise grammar of contemporary English*. Seminar Press.
14. Karamysheva, I. (2012). *Contrastive grammar of English and Ukrainian languages*. Vinnytsia: Nova Knyha Publishers.
15. Muir, J.A. (2001). *A Modern Approach to English Grammar: An Introduction to Systematic Grammar*. – London: Batsford.

16. Huddleston, R., Pullum, G. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
17. Adams, M. (2021). *The Morphology of English*. Oxford: Oxford University Press.
18. Carter, R., McCarthy, M. (2006). *Cambridge Grammar of English*. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Іменники в англійській мові [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://grammarway.com/ua/nouns>
20. Oxford Dictionaries Online. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://oxforddictionaries.com/>

ДОДАТКИ

Додаток 1. Список проаналізованих іменників з англійської мови.

№	Іменники з коренем	Іменники з префіксом та коренем	Іменники з коренем та суфіксом	Іменники з префіксом, коренем та суфіксом
1.	Adult	Insane	Abasement	Compensation
2.	Home	Postgraduate	Eraser	Decision
3.	Man	Underwear	Gradation	Dispatcher
4.	Student	Autobiography	Humaneness	Impassibility
5.	World	Ex-wife	Imputation	Misapplication
6.	Clock	Polyglot	Jumper	Subdivision
7.	Jacket	Kilogram	Keeper	Dissatisfaction
8.	Story	Pseudonym	Lateness	Hypertension
9.	Thing	Vice-president	Newcomer	Neoliberalism
10.	Way	Ultrasound	Oneness	Recession
11.	Bath		Renouncement	Transportation
12.	Day		Solvency	Bilingualism
13.	Elephant		Torment	Precursor
14.			Verbalism	
15.			Watcher	
16.			Banker	
17.			Coldness	
18.			Exception	
19.			Figment	
20.			Grievance	
21.			Importance	
22.			Judaism	
23.			Lameness	

24.			Omission	
Відсоткове відношення				
	16,67%	21,67%	40%	21,67%

Додаток 2. Список проаналізованих іменників з української мови.

№	Іменники з коренем	Іменники з префіксом та коренем	Іменники з коренем та суфіксом	Іменники з префіксом, коренем та суфіксом
1.	Зошит	Екстрасенс	Артистка	Відчуття
2.	Сад	Мікрофон	Блюзнірство	Добудова
3.	Рука	Надмір	Вагітність	Забруднення
4.	Книга	Занепад	Ганчірка	Здійснення
5.	Хата	Обхід	Жеребкування	Перебільшення
6.	Автор	Протиотрута	Іграшка	Поширення
7.	Біда	Самовчитель	Кісточка	Розрахунок
8.	Дім	Ультразвук	Лібералізм	Співіснування
9.	Зима		Ніжність	Учасник
10.	Клей		Озброєння	Безбожництво
11.	Миша		Рулетка	Відданість
12.	Приїзд		Склянка	Метеостанція
13.	Сум		Терпимість	Недосконалість
14.	Хід		Членство	Підполковник
15.	Шаль		Штовханина	
16.			Античність	
17.			Голосування	
18.			Ділення	
19.			Ентузіазм	

20.			Імовірність	
21.			Керівник	
22.			Левеня	
23.			Навичка	
Відсоткове відношення				
	25 %	13,33 %	38,33 %	23,33 %